

(НИН, 25.11.2009)

Посета Кини председника САД Барака Обаме разликовала се од свих његових досадашњих спољнополитичких путовања већ и по томе што је, три дана по њеном завршетку, амерички амбасадор у Пекингу Џон Хандсман окривио америчке медије за пристрасно и негативно извештавање о њој. По амбасадоровим речима, медији се нису потрудили да уоче важан напредак у решавању многих питања, постигнут у разговорима кинеских и америчких званичника. Нису се скоро ни осврнули на позитивне помаке у погледу сарадње у таквим областима као што су производња чисте енергије, размена војних података и спречавање ширења нуклеарног оружја.

„Присуствовао сам свим састанцима председника Обаме са председником Кине Хуом Ђинтаом и премијером Веном Ђиабаом”, казао је Хандсман. „Сви они су се одвијали у позитивној атмосфери, а амерички медији тој атмосфери нису посветили дужну пажњу.”

У медијској сфери догодила се још једна неугодност. Први покушај председника Барака Обаме да се обрати непосредно кинеском народу није се, додуше, изјаловио сасвим, него делимично. Обама је дао ексклузивни и прилично безазлен интервју за недељни додатак листа Нанфанг душибао. Бела кућа је пре Обаминог пута у Кину одбила захтеве за председнички интервју великим и најтиражнијим кинеским новинама. Уместо тога определила се за један угледни али ипак провинцијски лист, управо због тога што он важи за гласило специјализовано за истраживачко новинарство и најкритичније према власти. Међутим, када се лист појавио на киосцима испоставило се да је из многих примерака просто нестала страница са Обаминам интервјуом. У онлајн издању интервјуа није било.

Волстрит џорнал, који овом случају посвећује велику пажњу, пише да се ипак не може говорити о класичној цензури, јер многи претплатници тог листа у Пекингу јесу добили комплетно издање, укључујући фамозну страницу А02, на којој се налази интервју; било је и у Пекингу киоска на којима се могао купити цео недељни додатак. Ипак, већина

примерака остала је без те странице. Званично објашњење дала је кинеска пошта. Наводно, пошто су пробијени штампарски рокови, у пошту је прво стигла верзија без једне странице. Доцније је стигла и та страница али је тада већ било касно. Уредништво је одбило да одговори зашто онда барем на интернету није могао да се прочита интервју од свега седам питања у коме је било места чак и за Обамину љубав према кошарци.

Иако је амерички председник отворио контроверзно питање људских права у разговору са својим кинеским домаћинима, многи кинески дисиденти били су незадовољни. Обама је говорио како верује у „универзална права“; томе је посветио доста пажње у разговору са кинеском омладином у Шангају и поново сутрадан на конференцији за новинаре са председником Хуом Ђинтаом, али дисиденти сматрају да то није довољно.

„У почетку сам се уздала да ће бити озбиљних разговора о људским правима, што би могло помоћи Тибету и Синђангу“ изјавила је тибетанска књижевница Вусер, једна од најоштријих критичарки кинеске политике у области Хималаја. „Међутим, председник Обама је само поменуо та питања, ни на чему није инсистирао. Тачно је да је говорио о њима, али је то чинио прилично млако и већ сама та чињеница је разочаравајућа“, казала је она Франс пресу.

Уметник Ај Вејвеј који тврди да је био претучен када је у августу покушао да сведочи на суђењу једном активисти који је истраживао рушење школа у прошлогодшњем земљотресу у Сечуану сматра да је Обама морао да учини много више.

„Многи Кинези, посебно млади, полагају наде у отвореније и правичније друштво - за то нам је потребна подршка страних лидера. Слажем се с онима који кажу да је цела ова његова посета била само велика холивудска представа. Ако не уложи више труда, Кинези ће се разочарати у те 'универзалне вредности', баш као и у САД.“

Непосредно пре посете, борци за људска права и дисиденти у Кини изражавали су страховања да би се могло догодити да највећу пажњу посвети економским питањима, на уштрб позива за побољшање поштовања људских права у тој многољудној земљи. Били су у праву, што је сасвим схватљиво ако се сагледају неки економски показатељи, због којих Вашингтон пост оцењује да је Обама у Кини имао улогу клијента-распикуће који долази код свог банкара склоног аскетском начину живота.

Та чињеница је незаобилазна и непорецива: Кина је највећи страни поверилац САД. Амерички дефицит у односима са том земљом са којом су дипломатске везе успостављене пре само 30 година износи 800 милијарди долара. Кинези поседују више од једне четвртине свих америчких државних обвезница, па су се њихове девизне резерве увећале на незамисливи износ од два билиона долара. Кина је, при том, највећи извозник свакојаке робе у САД. Све је то променило суштину односа између Вашингтона и Пекинга и у том погледу само Кина има реалне шансе да угрози статус Америке као једине светске супер-силе.

За разлику од својих непосредних претходника који су јавно вршили притисак на Кину да следи западни образац и отвори се и на политичком и на економском плану, Обама на овом путовању није могао да се посвети давању рецепата Кини о томе како да се даље развија, јер је много труда морао да уложи не би ли уверио своје домаћине да њихов новац неће пропасти.

Већ на јунском састанку са америчким финансијским званичницима Кинези су постављали веома детаљна питања о Обамином програму здравствене заштите и о томе како ће тај програм проћи у Конгресу. Кинези нису били нарочито заинтересовани за проблем универзалне здравствене заштите у Америци; занимао их је само финансијски аспект целог тог пакета.

„Желели су да знају - и ту су ишли у најситније детаље - како ће то утицати на дефицит”, сећа се један од учесника у том разговору. Једноставно речено, кинески званичници су, као и сваки банкар, захтевали да им се предоче докази да ће им Америка на крају вратити паре уложене у обвезнице.

То је веома различито од атмосфере у којој је председник Буш држао придике Кини о управљању валутом, а председник Клинтон вршио притисак због људских права. У време Буша и Клинтона Кина је пуштала из затвора понеког политичког дисидента уочи посете америчких председника, хотећи да тиме искаже гест добре воље. Овог пута било је хапшења. Тачно је да Кина сада пристаје на дијалог о људским правима са Америком, али у том разговору, на самом почетку, јасно наглашава да је она самостална, другачија земља, са сопственим системом и самосвојном културом.

Године 1998. амерички трговински дефицит са Кином износио је око 60 милијарди долара; наредне године постигнут је споразум којим су трајно нормализовани трговински

односи са Пекингом. Током следеће деценије, трговински дефицит је достигао прво 268, онда и 800 милијарди долара, а десетине хиљада америчких фабрика су затворене. Због тог трговинског дефицита Кина је потпуно преплављена доларима и највећи је амерички поверилац. Стога су актуелни економски стимуланси у САД, предузети ради заустављања рецесије, по оцени Вашингтон поста, испали веома подстицајни за производњу и запошљавање у Кини, вероватно чак и више него у Америци.

„Док покушавамо да поново успоставимо равнотежу у односима са Кином, немојмо гајити илузије да је наша растућа зависност од те земље резултат некаквих неминовних тектонских поремећаја. Наша економска елита желела је већи профит - а управо је такав профит омогућен захваљујући јефтиној кинеској радној снази. Зато је данас наша економска елита, из обеју странака и водећих америчких компанија, дужна да бар рашчисти хаос који је сама направила”.

Кинези имају спремне одговоре на то: тачно је да су кинески радници јефтинији од западних, али је тачно и то да су они пре свега изузетно добро мотивисани, да имају изванредну самодисциплину и да су спремни да се потпуно мобилишу за производне циљеве. Кина сасвим сигурно неће подлећи америчком притиску да ревалвира јуан, пише Ејжа тајмс, додајући, истина у полушалавном тону, да би се после Кинеске нове године, 14. фебруара 2010, могло размишљати и о девалвацији. Лиу Нинканг, председник банкарске регулаторне комисије, каже да веома слаб долар и ниске америчке каматне стопе „угрожавају опоравак глобалне привреде, посебно у земљама у развоју, што озбиљно погађа цене и охрабрује спекулативне акције на светским берзама”. По кинеској оцени, Америка је првенствено извор проблема, а не неко ко проблеме решава. Просечан кинески произвођач једноставно се пита због чега би Кина требало да се повинује америчким захтевима у погледу јуана, кад сама Америка штампа доларе као луда и очекује да им Кина да покриће.

Кинески раст у 2009. износиће осам посто. Кинези то објашњавају тиме што раде 24 сата дневно, улажу продуктивно, пажљиво креирају своју монетарну политику и предузимају фискалне мере које подржавају одабране индустријске секторе. Приоритет је очување раста. Испоставило се да је кинески пакет државних стимуланса био најделотворнији у свету: од почетка ове године државне банке су за 150 посто повећале број одобрених пословних кредита и њихов укупни износ. Кина се изнова претворила у велико градилиште, а држава додатно подстиче куповину трајних потрошних добара. На почетку кризе, само у Гвангдонгу су затворене десетине хиљада малих и средњих предузећа, а 25 милиона радника-миграната остало је без посла. Сада је ситуација сасвим промењена, па ће Гвангдонг, већ по обичају, имати нешто вишу стопу привредног раста од остатка Кине: очекује се девет посто.

Док Запад дебатује о томе како приволети Кину да постане "кооперативни" актер у међународном систему, Кинези међу собом воде много тишу али суштинскију дебату: да ли је америчка моћ већ у опадању и да ли мултиполарност полако постаје стварност. Услед финансијске кризе, са којом САД још нису успеле да се изборе упркос стимулансу од 900 милијарди долара, многи су посумњали у одрживост америчке хегемоније у међународном систему.

Пекинг је помно избегавао сваку конфронтацију с Америком докле год је сматрао да је америчка преоћа трајна, а кинеска способност склапања коалиција које би евентуално могле представљати противтежу америчкој моћи ограничена. Било је неслагања с америчким поступцима, али и мере у изражавању тог неслагања. Сада су ствари друкчије. Осокољена Кина је недавно, на америчко увођење заштитне царине на кинеске аутомобилске гуме, сместа одговорила узвратном царином на америчку пилетину и неке синтетичке материјале. Сада, за време Обаминае посете, председник Ху је, нимало узгред, на заједничкој конференцији за новинаре, оној на којој је његов амерички гост говорио о универзалним вредностима, истакао да две земље пре свега морају сарађивати у борби против протекционизма, за слободу економских токова.

Дебата о могућем слабљењу утицаја САД отворена је још 2006. године, провокативним текстом Ванга Јивеја, са шангајског универзитета Фудан, који је поставио питање: „Како да спречимо претерано брзу пропаст САД?“ сугеришући да ће пренагљено опадање америчке моћи нанети штету кинеским инвестицијама. Известан одјек тих страховања, само у виду претње, могао се наслутити у једној изјави коју је шефица америчке дипломатије Хилари Клинтон дала приликом фебруарске посете Кини: „Наше су земље толико тесно међусобно повезане, да ћемо бити заједно, било у успону било у пропасти“.

Кина, ако је судити по Обаминој посети, намерава да се осамостали.